

Boris Karppela:

Tunnettu Karjalan kävijä

Professori Pentti Eskola. Maailmankuulu. Suuri suomalainen. Etevä tiedemies. Pentti Eskola on syntynyt v. 1883. Vielä vanhuuden lepoon asettuneenakin hän ei ole unohtanut rakastamaansa Karjalan maankamaraa ja sen kovia kokenutta kansaa. Parhaana todistuksena siitä on hänen seuramme eräässä juhlassa pitämänsä matkamäitelö ja nyt kesän alkupäivinä pitämänsä radioesitelmäsarja, jossa puhutaan Karjalaisista nimistä.

Pentti Eskola kävi Karjalassa tieteen matkamiehenä vuonna 1909, 1916, 1917, 1937 (konfressimatka) ja 1944. Hän on ensimmäisenä laatinut Itä-Karjalan geologisen kartan. Tämä on ollut pohjana venäläisillekin tutkijoille. Kivien ja malmin ohella Eskolaa ovat kiinnostaneet historiallis-filologiset aiheet. Hän on pannut muistiin eri pitäjien murteita ja piirtänyt väkimainoita kuvia karjalaisista kansanmiehistä ja naisista. Ymmärtämyksellä ja rakkaudella hän muistelee tapamiaan starikoita, partasuu-urohia, Shemeikkoja, Kyrsiä, Stuijuja. Rakkaus saa vastarakkautta. Petroskoissa vuonna 1942 tapasin tunnetun aunuksenkarjalaisen malminetsijän Aleksi Mokeisen. Pentti Eskola oli hänelle kuin tieteen, kivisen tieteen Jumala, sellaisella lämmöllä ja kunioituksella hän muisteli myötäkulkijaansa.

Muun ohella Eskola on tutustunut karjalaiseen sukunimistöön. Kun tänäkin päivänä monet karjalaiset kantavat epäkansallista nimeä tai vaihtavat näitä tai vanhoja karjalaisia kantanimiä juurettomiin ja tyhjäänpäiväisiin sukunimiin, on paikallaan kuulla mitä Pentti Eskola on eräässä aikaisemmassa kirjoituksessaan sanonut Itä-Karjalan ja Suomen sukunimistä. Se mitä Eskola puhuu Aunuksen ja Vienan nimistä koskee myös yhtähyvin Raja-Karjalan nimiä. Näin puhuu Eskola:

Suomessa meillä on alkuperäiset suomalaiset sukunimet, -nen-päätteiset ja muut, ikivanhana kulttuuri-

tyksellä ymmärrettävämmäksi ja läheisemmäksi. Ne valmistavat mieleme vastaanottavaisiksi. Ne herkitävät ihmismielen otolliseksi psalmeille ja psalttareille.

Sitäpaitsi, meidän on muistettava, että kirkkotaiteen juuret yltävät hyvin syvälle. Se ei ole pelkästään maa-lausta ja taidetta itsetakoituksena, se on ollut pyhien miesten elämää ja itsensä toteuttamista heille aidossa muodossa ja siitä syystä emme milloinkaan voi kyllin kiittää näitä taiteen edelläkävijöitä.

Kirkollinen taide on myös ymmärrettävyydessään ja konkreettisuudessaan meille jokaiselle niin läheistä, että sen vaikutukset yltävät kauas yli tavallisen arkipäivän. Niiden lähettyvillä on kauneuden ja kirkkauden maailma, sama maailma missä pyhien sakramenttien ja pyhien ihmisten elämä on ollut yhtä ainoata kielitaytymistä maailmasta, mutta sitä suurempaa täytmystä heidän sisäisessä rauhassaan.

perintönä. Itä-Karjalassa on asianlaita aivan samoin, ja, mikä tärkeintä, siellä on olemassa sama kantanimistö kuin meilläkin. Haluan tällä kirjoituksella saada huomioon tämän tosiasian, jolla ilmeisesti on suuri historiallinen merkityksensä. Kun käyn kirjoittamaan tästä puhtaasti historiallis-filologisesta aiheesta, niin ei minua niinkään arveluta se, ettei nyt suutari pysy lestissään, kuin se että nyt täytyy kirjoittaa kovin vähäisen aineiston perusteella. Kolmen kesän matkoillani Aunuksessa en älynnyt erityisesti kysellä tai kerätä karjalaisia sukunimiä, joita ilmeisesti on olemassa satoja. Täydellinen luettelo niistä tietenkin valaisisi asiaa paljon paremmin. Sattumoisin muistiin kirjoittamani nimet kummin riittävät todistamaan edellä mainitun pääasian.

Kun Aunuksessa kysyin jonkun henkilön nimeä, sain useimmiten kuulla venäläisen nimen ja tyydyin siihen. Sattumalta, useinkin vasta toisena kesänä, sain sitten kuulla samasta henkilöstä puhuttavan suomalaisella nimellä. Säännöllisesti onkin karjalaisilla virallisen venäläisen nimen ohella omakielinen, suusanallisessa käytössä säilynyt nimensä. Venäläisiä nimiä ovat heille antaneet papit tai virkamiehet.

Venäläistetty nimi on usein väänös alkuperäisestä. Tiaisesta eli Diaisesta (Metsäpappisen kylässä) on tullut Dianov, Tšiasalmen Suonikko (laaja suku) on tullut kirjoihin Sonikovina ja saman kylän Lyttä on Ljutin, Pyhäniemen suuri Kyrsän suku on Kjuršin, Selliin kylän Lyytinen (myös hyvin laaja suku) oli kirjoissa Ljudin, Ahvenjärven Mokkonen Mokkojev, Sagarvojan kylässä Munjärven lähellä Hurskainen Hurškalov. Vienan puolella Šarovaaran kylässä Pakku on saanut »valtakunnalliseksi» nimekseen Pakkujev samoin kuin Vuokkiniemen Remsusta on tehty Remsujev.

Toisinaan taas on venäläinen nimi käännös karjalaisesta. Niin on Jänkäjärven Lokka saanut nimen Tšaikov (lokki, karjalaksi Lokka, on venäjäksi tšaika). Tämä näyttää kumminkin olevan verraten harvinainen tapaus; ilmeisesti eivät papit ole ymmärtäneet tarpeeksi karjalaa tajutakseen nimen merkitystä, eivätkä useimmat nimet enää ole meille itsellemmekään ymmärrettävissä.

Harvoin niinkään sattui tietooni tapauksia, jolloin karjalainen nimi on säilynyt sellaisenaan kirjoissakin. Sellainen oli Veskelyksen Maaselän Porokka, kirjoissa Poroka.

Hyvin yleisiä taas ovat sellaiset karjalaisasuiset nimet, jotka on jodettu ristimänimistä. Semmoisia olen merkinnyt: Suontelosta Timonen—Timofejev, Koikarista Hiloinen—Filipov, Munjärveltä Oleksjainen—Aleksejev. Näissä tapauksissa johto näyttää varmalta; nimet lienevät alkuaan olleen isännimiä l. patronymejä, kuten Johanssonit ja Pettersonit. Joskus on tämänlaisen nimen rinnalla säilynyt nähtävästi alkuperäisempi aitokarjalainen, kuten Selliinkylässä Sirkkonen, jota myös sanottiin Tiitoseksi—Titov. Toisissa tapauksissa täytyy jäädä kielimiesten ratkaistavaksi, onko karjalainen nimi näin syntynyt, vai onko se ehkä alkuperäinen, esim. Kumssujärven Hovattainen—Fedotov ja Koikarin Kaurilainen—Gavrilov, Muujärven Ipatti—Ipatov.

Venäjällä on kaikilla ihmisillä ristimänimen lisäksi isännimi puhuttelunimenä käytännössä, ja sukunimi tulee kolmantena lisäksi: Nikolai Ivanovitš Bobrikov. Suomessa on mahdollisesti joku nen-loppuinen sukunimi alkuaan johtunut isännimestä. Itä-Karjalassa tämä on yleistä; tapa saattanee olla johtunut venäläisestä vaikutuksesta. Runonlaulaja Arhippa Perttusen poika oli Arhippanji (=Arhippainen, s.o. Arhippanpoika) Miihkali. Tulemajärven Suonan kylässä kuulin erästä miestä mainittavan Poavilan Mihailoksi ja myös Poavilainji Mihailoksi. Mutta ei Poavila eikä Poavilainen ollut hänen sukunimensä, vaan Andrejev. Tarkoitettiin vain, että hän on Paavalin poika, ja kirjoissa nimi oli Mihail Pavlovitš Andrejev. Idempänä Aunuksessa kuulin karjalaakin puhuttaessa tavallisesti käytettävän venäläistä vitš-loppuista patronymimuotoa.

Päiväkirjoissani on myös muunlaisia kuin ristimänimistä johdettuja sukunimiä, joista en pysty sanomaan, kumpi on alkuperäinen, karjalainen vaiko venäläinen muoto, esim. Lasarevan Stuigu—Stuigujev, Pieningän Ohrei—Ohrijev, Jänkäjärven Kalikka—Kalikin (esiintyy yleisenä nimenä Venäjällä), Maaselän Ratsukainen—Ratšugin. Eräällä matkallani Pieningästä Tusniaan sain oppaakseni miehen, joka sanoi nimekseen Prokkoja, joka johtunee venäläisestä ristimänimestä Prokopij. Vienassa ja myös Aunuksessa on kylän nimenä Prokcola tai Prokkoila. Kummakseni mies sanoi nimensä kirjoissa, siis venäläisessä muodossa, olevan Prokopé!

Mainitsen vielä nimiä, jotka olen pannut muistiin vain venäläisessä muodossaan. Eräissä niistä saattaa ehkä kielimies tuntea suomalaisen perusasun: Kenjakossa Vazin, Joenkylässä (Jogenkylä Munjärvestä länteen) Mikulin, Paläjärvellä Fadjejev, Seesjärven Ukkosensaaressa Lukin (läheisyydessä on Lukkovaara-niminen selkämäa!), Semtsijjärvellä Kokovtšov, Plakunvarassa Minjin, Tšobinan kylässä Ifantjev, Kurhananselässä Destefejev. Yleisempiä vielä ovat venäläisistä ristimänimistä johdetut nimet, kuten Arhipov, Ivanov, Andrejev jne. Monella ei karjalaista nimeä ensikään ole enää muistissa. Niinhän lienee ollut laita monen Vienasta polveutuvan Suomeen kotiutuneen tunnetunkin suvun kuten Uhtuan Sofronovit ja Mitrofanovit.

Olen edellä maininnut vain itse merkitsemiäni etupäässä Aunuksen puolen nimiä. Kirjallisuudesta niitä varmaankin saisi lisää, ja Itä-Karjalassa matkustaneilla lienee tiedossa paljonkin. Mainittakoon kumminkin eräitä Vienan Karjalan Kalevalan laulumaiden sukunimiä, joita vanhojen runojemme kokoelmassa esiintyy suurin joukoin. Lönnrotin ja muiden runonkerääjien runonlaulajista ja muista tuttavista huomattavalla

osalla on sukunimiä, jotka myös Suomessa ovat vallan yleisiä, kuten Ahonen, Malinen, Hukkanen, Huovinen, Lehtonen, Tuhkanen, Jamanen, Vatanen, Kettunen, Nykänen, Lipponen. Toiset ovat oudompia, mutta selvästi suomalaisia: Ryysä, Lesonen, Sirkeinen, Harkkonen, Huotarinen, Sailinen, Joukkonen, Karppanen, Kieleväinen, Kormilainen, Homonen, Harmoinen, Mätsiläinen. Esiintyy myös jokin venäläisperäisestä ristimänimestä johtuva nimi, kuten Kuismanen (Kuzjma), Jyrkinen (Georgios), Riikonen (Grigor, Gregorius). Toiset nimet johtuvat germaanisiperäisistä tai länsimaiskristillisistä ristimänimistä, kuten Lönnrotin parhaan runonlaulajan Arhippa Perttusen sukunimi, samoin nimet Laurinen ja Marttinen. Nämä suvut ovat ilmeisesti nimeen tulleet Suomesta kristinuskon tulon ja Ruotsin vallan vakiintumisen jälkeen, mutta niinpä tiedetäänkin Perttusen ja monen muun suvun vallan myöhään muuttaneen rajan taa. Kun viime aikoina on muilla perusteilla päätelty koko Vienan laulumaiden rahvaan esivanhempien siirtyneen Suomesta vain muutamian vuosisatoja takaperin, niin saa tämä johtopäätös vahva tukea Vienan sukunimistöä.

Mutta myös Aunuksessa on samoja sukunimiä, jotka Suomesakin ovat hyvin tuttuja: Lyytinen, Sirkkonen, Lokka, Tiainen, Hurskainen, Hoskonen. Prof. Tunkelo on minulle maininnut lydylläisalueelta muistiin panneensa nimen Doroinen (=Joroinen), joka meillä nyt on pitäjännimi, mutta alkuaan on varmaan ollut sukunimi. Eläinten nimistä johdettujen nimien, kuten Lokka, Tiainen, Kettunen, Reponen, Kontio (Kondia) saat-taisi tietenkin olettaa olevan eri seuduissa toisistaan riippumatta syntyneitä, mutta tuskinpa sellaisten erikoisten vanhanaikaisten nimien kuin Hurskainen tai Lyytinen. Tällaisten nimien aunukselaiset omistajat ovat todella suomalaisten kaimojensa sukulaisia, ja heidän nimensä ovat yhteistä perua. Kun vähäsenkin tarkastelee myös omia sukunimiämme niin näyttää vallan uskottavalta, että moni vanha sukunimi on syntynyt jo ennen heimoveljien eroamista ja saattaa palautua Länsi-Suomeen saakka. »

Leskirouva Martta Salomaa o.s. Majurin. Syntynyt Kiestingissä Valasjoen kylässä 22. 11. 1886. Kuoli Helsingissä 21. 9. 1957. Kotipaikka Kemiö.

HELVI RUOTSI 50-VUOTIAS

50 vuotta täytti 15. 11. 57 kansakoulunopettaja Helvi Inkeri Ruotsi os. Ikonen Oulussa. — Hän on syntynyt Kiihtelysvaaralla. Hän toimi opettajana Salmin Manssilankylässä vv. 1933—1939, Impilahden Pitkärannassa v. 1939, Tuusniemen Pajumäellä v. 1940 ja on opettajana Oulussa v. 1940 alkaen.